

Coherence of verse 42 in Surah Hud based on Van Dijk's discourse theory

Fateme Fattahi Sede¹ | Azam Parcham² | Mohammad Hassan Saneipour³

1. Ph.D. Student in Quran and Hadith Sciences, Department of Quran and Hadith Sciences, Faculty of Theology and Ahl al-Bayt (AS) Studies, University of Isfahan, Isfahan, Iran. E-mail: fatahifateme70@yahoo.com
2. Corresponding Author, Associate Professor of Quran and Hadith Sciences, Department of Quran and Hadith Sciences, Faculty of Theology and Ahl al-Bayt (AS) Studies, University of Isfahan, Isfahan, Iran. E-mail: a.parcham@ltr.ui.ac.ir
3. Associate Professor of Quran and Hadith Sciences, Department of Quran and Hadith Sciences, Faculty of Literature and Foreign Languages, University of Kashan, Kashan, Iran. E-mail: saneipur@kashanu.ac.ir

Article info.	Abstract
Article type: Research Article Article history: Received 11 March, 2024 Received in revised form 06 May, 2024 Accepted 05 June, 2024 Published online 21 March, 2025 Keywords: The Holy Quran, Verse 42 of Surah Hud, Illocutionary Coherence, Pragmatic Conjunction, Van Dijk.	It is difficult to explain the narratological cohesion of the verses of the Holy Quran in some cases, including the 42nd verse of Surah Hud. Van Dijk, the representative of discourse linguistics, believes that, to explain the narratological continuity of the text, one should pay attention to the sequence of discourses in the macro structure. The purpose of this article is to examine the cohesion of the discourse in verse 42 of Surah Hud based on Van Dijk's theory of discourse through a descriptive-analytical method. The findings of the research showed that, in the macro structure, the main theme of this story is the destruction of the oppressors because of their cruelty and the good end of the pious people because of their patience. Also, the two events of how the ship moved and the prophet's conversation with his son in verse 42 are described based on the order of the the speech acts and have the speech act cohesion. As a result, based on the cohesion of speech act in the macro-space of the structure, the letter "و" in the phrase "وَنَادَىٰ نُوحٌ ابْنَهُ" does not indicate the chronological order; it has a pragmatic basis. For this reason, the Prophet's conversation with his son was before the storm. After the event, how the ship moved in the name of God was stated to show the conditions and its consequences.
Cite this article: Fattahi Sede, F., Parcham, A., & Saneipour, M. (2025). Coherence of verse 42 in Surah Hud based on Van Dijk's discourse theory. <i>Journal of Ketab-e Qayyem</i>, 15(1), 127-143. DOI: http://doi.org/10.30512/kq.2024.21365.3849	
 © The author(s). Publisher: Meybod University. DOI: http://doi.org/10.30512/kq.2024.21365.3849	

Extended Abstract

Introduction

Two instances of narrative discontinuity are observed in the verses about the story of Prophet Noah (pbuh) in Surah Hud. In verse 42 of Surah Hud, after the ship begins moving in the storm, Prophet Noah (pbuh) calls out to his son. How is it possible that Noah called his son after the ship had already set sail? It seems unlikely that, after the emergence of mountainous waves, his son would have been standing calmly at a corner, allowing his father to call him to board the ship under such conditions. Thus, the phrasing of this verse appears discontinuous. This narrative discontinuity can be resolved through the lens of pragmatic coherence. Van Dijk acknowledges the inadequacy of purely semantic concepts in understanding and interpreting texts. Instead, he considers a pragmatic foundation for these concepts. Through speech act analysis, macrostructure theory, and pragmatic conjunction analysis, Van Dijk addresses the apparent incoherence in certain texts. The aim of this article is to examine the pragmatic coherence of verse 42 in Surah Hud based on Van Dijk's macrostructure model.

Methodology

This study employs a descriptive-analytical approach using library resources. In this regard, first, van Dijk's views on the speech act theory, macrostructure, macro speech acts, speech act coherence, methods of representing facts, and pragmatic conjunctions are explained. Then, based on his theory, the entire story of Prophet Noah (pbuh) in Surah Hud is subjected to speech act analysis. By considering the macro speech act of the story and the role of the pragmatic conjunction "و" (and), the coherence of verse 42 in Surah Hud is clarified.

Findings

Surah Hud can be divided into three sections including the opening verses of the surah, the narration of past nations, and the concluding verses. The overall theme of the surah divides servants into two groups. The first group consists of those who worship God exclusively, seek forgiveness, and turn to Him (11:2–3). For this group, God fulfills the illocutionary act of promising grace and provision until a predetermined time (11:3). The second group comprises deniers who have turned away from the Prophet's call. For them, God fulfills the illocutionary act of promising punishment (11:3). The macro-illocutionary acts of the concluding verses are expressed in verses 115 and 120 of Surah Hud, which include calling for patience and steadfastness, strengthening the Prophet's heart, and admonishing the believers (11:115, 120). The story begins with Prophet Noah (pbuh) being a warner, without referring to him as a bearer of glad tidings (11:25). Without any preliminary illocutionary act, Prophet Noah (pbuh) employs the act of "prohibition" against worshipping anything other than Allah (11:26). In response to his warning, the leaders of his people react with the perlocutionary acts of denial, slander against him, and belittling his followers (11:27). The repeated illocutionary expansions by the Prophet in dealing with his people reveal the severe persecution they inflicted upon him, particularly to force him to abandon his followers. Unconvinced by his arguments, the leaders intensified their harassment and, through the illocutionary act of mockery, demanded the fulfillment of divine punishment (11:32). Ultimately, God commands the construction of an ark under divine supervision and along with the direct illocutionary act of prohibiting any further discussion about the wrongdoers. The macro-illocutionary act of this story is the destruction of the wrongdoers due to their oppression and the salvation of the righteous owing to their patience. In line with this macro-illocutionary act, verse 41 states: *"And he said, 'Embark therein; in the name of Allah is its course and its mooring.'"* Based on the opening phrase of

the verse, the movement and stopping of the ark are tied to the name of God. Here, the topic of discourse is the movement of the ark in the name of God. Thus, the phrase *"And it sailed with them through waves like mountains"* illustrates how the ark moved by the name of God. In essence, this phrase serves to explain the meaning of *"in the name of Allah is its course."* Subsequently, the dialogue between the Prophet and his son is an event that demonstrates the conditions and consequences of this movement in the name of God. This event conveys that only those who are not among the disbelievers (and who hold fast to the name of God) are worthy of salvation, and the condition for boarding the ark of salvation is clinging to the name of Allah. However, despite the Prophet's efforts to save his son, by employing the illocutionary act of resorting to false solutions, the son said, *'I will take refuge on a mountain to protect me'* (11:43). This demonstrates his unworthiness for salvation. Thus, the events are not narrated in chronological order but rather according to the sequence of illocutionary acts. It is worth noting that verses 44 to 46 confirm this issue, as verse 44 first illustrates how the ark came to rest in the name of God, which is closer to the topic of its stopping. Then, verses 46 and 47 describe an event that explains the conditions and consequences of this stopping.

Conclusion

The objective of this study was to examine the illocutionary coherence of verse 42 in Surah Hud based on van Dijk's macro-structural model. The findings indicate that the macro-illocutionary act of the opening verses of this Surah is the promise of divine grace for believers and punishment for deniers. The macro-illocutionary act of the concluding section of the Surah includes strengthening the Prophet's resolve, admonishing the believers, and serving as a sign and lesson for those who fear the punishment of the Hereafter. Within the macro-structural framework, the macro-illocutionary act of the story of Prophet Noah (pbuh) is the destruction of the wrongdoers due to their oppression and the salvation of the righteous owing to their patience. In verse 42, the discourse determines the sequence of the events. First, in line with the discourse topic, the movement of the ark in the name of God, the manner of the movement is explained. Subsequently, an event illustrating the conditions and consequences of this movement is presented. The two events in verse 42, the description of the ark movement and the dialogue between the Prophet and his son, are arranged according to an illocutionary sequence, demonstrating illocutionary coherence. The events in verse 42 are ordered pragmatically rather than chronologically. Based on illocutionary coherence within the macro-structural framework, the conjunction 'and' (وَ) in the phrase *"And Noah called to his son"* does not indicate temporal sequence but rather serves a pragmatic function, connecting the illocutionary acts. Accordingly, the Prophet's dialogue with his son occurred before the flood but is narrated after the description of the ark movement to illustrate its conditions and consequences. Ultimately, the narrative coherence of verse 42 was clarified based on van Dijk's illocutionary theory.

پیوستگی آیه ۴۲ سوره هود بر اساس نظریه کارگفتی وان دایک

فاطمه فتاحی سده^۱ | اعظم پرچم^۲ | محمدحسن صانعی پور^۳

۱. دانشجوی دکتری علوم قرآن و حدیث، گروه علوم قرآن و حدیث، دانشکده الهیات و معارف اهل البیت(ع)، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.
رایانامه: fatahifateme70@yahoo.com
۲. نویسنده مسئول، دانشیار علوم قرآن و حدیث، گروه علوم قرآن و حدیث، دانشکده الهیات و معارف اهل البیت(ع)، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.
رایانامه: a.parcham@ltr.ui.ac.ir
۳. دانشیار علوم قرآن و حدیث، گروه علوم قرآن و حدیث، دانشکده ادبیات و زبان‌های خارجی، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران. رایانامه: saneipur@kashanu.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	هدف: تبیین پیوستگی روایت شناختی در برخی از آیات قرآن کریم، از جمله آیه ۴۲ سوره هود، مشکل است. در این آیه، حضرت نوح(ع) فرزند خود را بعد از حرکت کشتی در طوفان صدا می‌زند. بعید است که بعد از به راه افتادن امواجی چون کوه، آن حضرت فرزندش را صدا بزند تا در آن شرایط سوار کشتی شود. وان دایک نماینده دیدگاه زبان‌شناسی گفتمان، معتقد است در تبیین پیوستگی روایت‌شناختی متن، باید به توالی کارگفت‌ها در ساختار کلان نیز توجه داشت. هدف این مقاله بررسی پیوستگی کارگفتی آیه ۴۲ سوره هود بر اساس نظریه کارگفتی وان دایک است.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۲/۲۱	روش پژوهش: این پژوهش به روش توصیفی-تحلیلی انجام شده است.
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۲/۱۷	یافته‌ها: یافته‌های تحقیق نشان داد که در فضای کلان ساختار، کارگفت کلان این داستان، هلاکت ظالمان به دلیل ظلمشان و عاقبت بخیری متقیان به دلیل صبرشان است. همچنین، دو رویداد چگونگی حرکت کشتی و گفتگوی حضرت نوح(ع) با فرزندش در آیه ۴۲ بر اساس ترتیب کارگفت‌ها بیان شده است و پیوستگی کارگفتی
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۱۶	دارد.
تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۱/۰۱	قرآن کریم، آیه ۴۲ سوره هود، پیوستگی کارگفتی، حرف عطف کاربردشناختی، وان دایک.
کلیدواژه‌ها:	نتیجه‌گیری: بر اساس پیوستگی کارگفتی در فضای کلان ساختار، حرف (واو) در عبارت «و نادی نُوحُ ابْنُهُ» بیانگر ترتیب زمانی نیست و مبنای کاربردشناختی دارد. بر این مبنا، گفتگوی حضرت نوح(ع) با فرزندش قبل از طوفان بوده و پس از رویداد چگونگی حرکت کشتی با نام خداوند، برای نشان دادن شرایط و پیامدهای آن بیان شده است.

استناد: فتاحی سده، فاطمه؛ پرچم، اعظم و صانعی پور، محمدحسن. (۱۴۰۴). پیوستگی آیه ۴۲ سوره هود بر اساس نظریه کارگفتی وان دایک. کتاب قیم، ۱۵ (۱)، پیاپی: ۳۲، ۱۲۷-۱۴۳.

DOI: <http://doi.org/10.30512/kq.2024.21365.3849>

© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه میبد.

۱. طرح مسئله

ملاحظات تفسیری حاکی از آن است که تبیین پیوستگی روایت‌شناختی برخی از آیات قرآن در همه موارد، آسان نیست. دو مورد از موارد عدم پیوستگی روایت‌شناختی آیات در داستان حضرت نوح(ع) در سوره هود، مشاهده می‌شود. در آیه ۴۲ سوره هود «الف: ﴿وَهِيَ تَجْرِي بِهِمْ فِي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ وَ﴾ و ب: ﴿نَادَى نُوحٌ ابْنَهُ وَكَانَ فِي مَعْزِلٍ يَا بُنَيَّ ارْكَبْ مَعَنَا وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِرِينَ﴾» بین قسمت الف و ب عدم پیوستگی به نظر می‌رسد. بعد از حرکت کشتی در طوفان، حضرت نوح(ع) فرزند خود را صدا می‌زند. چگونه ممکن است که نوح بعد از حرکت کشتی، فرزندش را صدا زده باشد؛ زیرا بعید است که بعد از به راه افتادن امواجی چون کوه، فرزندش آسوده در گوشه‌ای ایستاده باشد و پدرش او را صدا بزند و او بتواند در آن شرایط، سوار کشتی شود. از این رو به نظر می‌رسد، عبارات این آیه پیوسته نیست.

برخی از مفسران به عدم پیوستگی روایت‌شناختی این آیه اذعان کرده‌اند. آلوسی، مراغی و طنطاوی درباره آیه ۴۲ قائل به تقدم گفتگوی حضرت نوح(ع) و فرزندش بر آغاز طوفان هستند (آلوسی، ۱۴۱۵، ج ۶، ص ۲۵۶؛ مراغی، بی‌تا، ج ۱۲، ص ۳۸؛ طنطاوی، ۱۹۹۷، ج ۷، ص ۲۰۸). آلوسی و ابن عاشور معتقدند، این گفتگو قبل از شروع طوفان بوده است. استدلال آلوسی این است که بعد از حرکت کشتی در میان امواجی همچون کوه، امکان سوار شدن بر آن وجود ندارد (آلوسی، ۱۴۱۵، ج ۶، ص ۲۵۶). دلیل ابن عاشور این است که بعد از به حرکت درآمدن کشتی در میان طوفان، توقف آن امکان ندارد (ابن عاشور، ۱۴۲۰، ج ۱۱، ص ۲۶۲)؛ اما مفسران برای مدعای خویش، یا دلیلی ارائه نکرده‌اند یا تنها بر اساس قرائن خارجی و بدون ارائه ضابطه، نتیجه‌گیری کرده‌اند.

عدم پیوستگی روایت‌شناختی را می‌توان در پرتو پیوستگی کاربردشناختی حل کرد (Van Dijk, 1997 b, p. 203). وان دایک با اذعان به ناکارآمدی مفاهیم صرفاً معناشناختی در فهم و تفسیر متن، برای این مفاهیم، ریشه‌ای کاربردشناختی نیز در نظر می‌گیرد. وی با بومی‌سازی این مفاهیم در حوزه کارگفت، شیوه نوینی را در تحلیل پیوستگی متن پایه‌ریزی کرده است که به فهم و تفسیر جدید و جامعی از متن می‌انجامد. در واقع، مطالعه معنای جمله‌ها و کارگفت‌ها دو مبحث مجزا نیستند؛ بلکه یک بررسی از دو جنبه می‌باشند. هر متنی را می‌توان علاوه بر سطح نحوی و سطح معنایی، در چهارچوب کنش‌های اجتماعی که کاربران زبان هنگام ارتباط با یکدیگر در موقعیت‌های اجتماعی و در جامعه و فرهنگ انجام می‌دهند، نیز بررسی کرد (وان دایک، ۱۳۸۲، ص ۳۸). علاوه بر انسجام جمله‌هایی که پشت سر هم می‌آیند، معنای کلی گفتمان نیز منسجم است. هر گزاره یک متن یا گفت‌وگو، تحت تاثیر گزاره‌های پیشین آن قرار دارد و روابط معنایی میان این گزاره‌ها از تعدادی اصول انسجام پیروی می‌کنند. این روابط ممکن است ماهیتی کارکردی داشته باشند؛ مثلاً، یک گزاره می‌تواند کارکردی تخصیص‌دهنده، تعمیم‌بخش، تصویرساز (بعد از بیان یک خصوصیت عام گفتمان ممکن است یک یا چند مثال ارائه شود) یا تقابلی نسبت به گزاره‌های قبلی داشته باشد (وان دایک، ۱۳۸۲، ص ۳۰). وان دایک با بهره‌گیری از تحلیل کارگفتی، نظریه کلان ساختار و تحلیل حروف عطف کاربردشناختی، مشکل عدم پیوستگی ظاهری برخی متون را حل می‌کند.

پژوهش حاضر در مقام پاسخ به این سؤال است که پیوستگی کارگفتی آیه ۴۲ سوره هود بر اساس مدل کلان‌ساختار وان دایک چگونه قابل تبیین است؟ روش این پژوهش، توصیفی-تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای است. در این راستا، ابتدا دیدگاه وان دایک درباره نظریه کارگفت، ساختار کلان، کارگفت کلان، پیوستگی کارگفت، روش‌های بازنمایی واقعیت‌ها و حروف عطف

کاربردشناختی توضیح داده می‌شود. سپس، بر اساس نظریه وی، کل داستان حضرت نوح(ع) در سوره هود مورد تحلیل کارگفتی قرار می‌گیرد و با توجه به کلان کارگفت داستان و نقش حرف «واو» کاربردشناختی، پیوستگی آیه ۴۲ سوره هود روشن می‌شود.

۲. پیشینه پژوهش

بر اساس جستجوهای انجام شده در منابع اطلاعات علمی، تاکنون پژوهشی درباره پیوستگی کارگفتی آیه ۴۲ سوره هود بر اساس مدل کلان‌ساختار وان دایک صورت نگرفته است. البته، درباره تحلیل پیوستگی داستان حضرت نوح(ع) در سوره هود، مقالاتی منتشر شده است. مقاله «تأملی بر نظام چینش آیات در قصص قرآنی با تأکید بر آیات روایتگر طوفان نوح(ع) در سوره هود(ع)» با استفاده از الگوی رگ برگی، به دنبال ضابطه‌ای برای عدم رعایت توالی در چینش آیه ۴۲ و ۴۵ سوره هود بوده است (پهلوان و دیگران، ۱۳۹۷). مقاله «گفتگوی نوح و فرزندش در فراشد طوفان در ترازوی روایت‌شناسی» از طریق شیوه روایت‌شناسی و مؤلفه‌های مربوط به زاویه دید، روایت طوفان را بررسی کرده و بر این اساس که چینش رویدادهای روایت را مربوط به راوی می‌داند، این روایت را با توالی خطی زمانی در سطح گفتمان سازگار می‌داند (محسنی مری، ۱۳۹۹). مقاله «بررسی تفسیری درخواست حضرت نوح(ع) در آیه ۴۵ هود» بعد از بررسی دیدگاه‌های تفسیری مختلف درباره درخواست نوح(ع) از خداوند، دیدگاه برگزیده را با استدلال انتخاب می‌کند (دیمه‌کار گراب و علی‌پور، ۱۳۹۹). مروری بر پیشینه پژوهش، نمایانگر نوآوری این پژوهش است.

۳. مبانی نظری

در این بخش به توضیح نظریه کارگفت وان دایک و مباحث ساختار کلان، کارگفت کلان، پیوستگی کارگفتی، روش‌های بازنمایی واقعیت‌ها و حروف عطف کاربردشناختی که در تحلیل پیوستگی آیه ۴۲ سوره هود از آنها استفاده می‌شود، می‌پردازیم.

۳-۱. نظریه کارگفت

اولین رویکرد به مطالعه زبان به مثابه کنش، رویکرد کارگفت‌ها است. آنچه در این رویکرد تازگی دارد، تأکید بر بُعد اجتماعی عملی است که ما به هنگام تولید یک گفته معنادار در بافت مشخص انجام می‌دهیم. این عمل، یک کنش گفتاری (کارگفت) یا کنش کرداری است؛ مانند یک حکم، یک سؤال، یک سوگند، یک تهدید یا یک تبریک (وان دایک، ۱۳۸۲، ص ۳۸). نظریه کارگفت اگرچه بخشی از مباحث کاربردشناسی است؛ اما مهمترین و گسترده‌ترین مبحث آن است. ایده اصلی کاربردشناسی این است که زمانی که در بافت‌های مشخصی صحبت می‌کنیم، کنش‌های اجتماعی خاصی را نیز صورت می‌دهیم (Van Dijk, 1997 b, p. 218). پرسش از کاربردشناسی این است که چه زمانی یک کاربر زبان، اذعان، خواهش، قول یا مشابه آن را به زبان می‌آورد یا می‌تواند به زبان بیاورد؛ یعنی کاربردشناسی پاره گفتارها را به کارگفت‌ها پیوند می‌دهد؟ (وان دایک، ۱۳۹۴، ص ۱۶۰).

در این نظریه، کاربری زبان در قالب کارگفت‌ها ترسیم شده و در سه سطح از یکدیگر تفکیک می‌شوند که عبارتند از:

الف) کنش بیانی^۱: کارگفت‌ها در واقع، کنش محسوب می‌شوند. ما چیزی انجام می‌دهیم؛ یعنی سلسله‌ای از آواها یا علائم نوشتاری تولید می‌کنیم که به عنوان پاره گفتارهای یک زبان معین، صورت قراردادی قابل شناسایی محسوب می‌شوند. ما این عمل را با نیت معینی انجام می‌دهیم؛ چون معمولاً برخلاف اراده خود حرف نمی‌زنیم و قادریم زبان خود را کنترل کنیم. همه آیات قرآن و واژگان آن، کنش بیانی هستند؛ زیرا سلسله‌ای از آواها و واژگان هستند که بر زبان جاری شده است.

1. locutionary act.

ب) کنش منظوری یا درگفته^۱: علاوه بر این، ما به کنشی از سامان بالاتری می‌رسیم که با انجام یک کارگفت، آن را اجراء می‌کنیم؛ یعنی کنش معنایی. ما با پاره گفتارهای زبانی، معنای خاصی را بیان می‌کنیم و از این طریق می‌توانیم کنشی ارجاعی را هم اجراء کنیم. ما به چیزی که معنی به آن اشاره دارد، ارجاع داده و ویژگی‌های خاصی را به آن نسبت می‌دهیم و از این طریق، ارتباطی بین پاره گفتارها و واقعیت‌ها برقرار می‌کنیم. معمولاً اینکه گفته می‌شود، زمانی که پاره‌گفتاری ادا می‌کنیم، در حقیقت، عملی را انجام داده‌ایم، به این معناست که برخی کنش‌های خاص اجتماعی مانند وعده دادن، درخواست، توصیه‌کردن و غیره را به کار می‌بریم که معمولاً کارگفت‌ها یا به عبارت دقیق‌تر، کنش‌های منظوری یا درگفته نامیده می‌شوند (Van Dijk, 1977 b, p. 195). برای مثال، کنش درگفته آیه شریفه ﴿لَا يَمْسُهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ﴾ (واقعۀ: ۷۹/۵۶) نهی کردن است.

ج) کنش باگفته^۲: در این سطح، با نتیجه و برآیند کاربری زبان یا به عبارتی، با تأثیر کارگفت بر شنونده مواجه هستیم. ما جدای از تفسیر صحیح نیت‌هایمان، کنش‌های دیگر شنونده را جزء کارگفت‌های واقعی محسوب نمی‌کنیم. برای مثال، این کارگفت ممکن است این باشد که اوقاف شده باشد. این کنش‌ها باگفته یا پس‌بیانی نامیده می‌شوند (Van Dijk, 1977 b, pp. 118-120). برای نمونه، در آیه شریفه ﴿وَأَنْ أَلْتِي عَصَاكَ فَلَمَّا رَأَاهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ﴾ (نمل: ۱۰/۲۷)، کنش باگفته حضرت موسی(ع) در برابر امر الهی، فرارکردن است.

۲-۳. ساختار کلان

وان دایک معتقد است، زنجیره‌ای از جمله‌ها، حتی اگر به صورت موضعی پیوسته باشند، بدون ساختارهای کلان، مصداق یک متن نیستند. وی ساختارهای کلان را در توصیف متن بدیهی فرض می‌کند (وان دایک، ۱۳۹۴، صص ۷۱ و ۱۴۰). ساختار کلان، پاره گفتارها و کارگفت‌های منفرد را سازماندهی کرده (وان دایک، ۱۳۹۴، ص ۳۵۲) و کلام را به عنوان یک کل مشخص می‌کند (کینچ و ون دایک، ۱۳۸۲، ص ۵۷). به نظر وی، در یک متن، سطوح مختلفی از ساختارهای کلان وجود دارد؛ به گونه‌ای که هر سطح بالاتر (کلی‌تر) از گزاره‌ها، در برابر سطح پایین‌تر، نمایانگر یک ساختار کلان است. عام‌ترین و کلی‌ترین ساختارهای کلی متن، ساختارهای کلان یک متن نامیده می‌شوند؛ درحالی‌که بخش‌های معین متن، ممکن است ساختارهای کلان خود را داشته باشند (وان دایک، ۱۳۹۴، ص ۶۸). وان دایک برای ساختار کلان، علاوه بر مبنای معنایی، مبنای کاربردشناختی نیز در نظر می‌گیرد. از نظر او، همانند ساخت‌های کلان در سطح معنایی، ساخت‌های کلان کاربردشناختی نیز، نقش مهمی در پردازش شناختی تعاملات زبانی دارند (وان دایک، ۱۳۹۴، ص ۳۰۵).

ساختارهای کلان معناشناختی با ساختارهای کلان کاربردشناختی مرتبط هستند؛ زیرا انسجام و هویت جامع دارند و ازاین‌رو، کارکرد جامع گفتمان‌ها مانند گفتگوها و مکالمه‌ها را می‌توان در چهارچوب یک کارگفت کلان به آنها (گفتمان‌ها) اختصاص داد. ضمن آنکه شکل‌گیری ساختارهای کلان معناشناختی نیز، تابعی از ساختار کلان کاربردشناختی است (Van Dijk, 1977 b, pp. 243-244).

1. illocutionary act.

2. perlocutionary acts.

از سویی، به طور خاص تر می توان ادعا کرد که ساختار کلان معناشناختی به نوبه خود، موفقیت و حصول کارگفت کلان را تعیین می کند. کنش کلان نیز، باید محتوای خاص خود را داشته باشد. ما فقط چیزی را درخواست نمی کنیم؛ بلکه از کسی می خواهیم که کاری (برای ما) انجام دهد. همچنین ممکن است، این محتوای خاص، مستقیماً در یک جمله خاص از گفتار بیان نشود؛ بلکه به صورت کلان در کل گفتمان گنجانده شود. این امر در درخواست های غیر مستقیم (مؤدبانه، سیاسی/ دیپلماتیک) و توصیه ها، بسیار معمول است. در این حالت، گزاره کلان محتوای خاص کارگفت کلان را تعیین می کند (Van Dijk, 1977 b, p. 244). کارگفت کلان، همان کارگفت اصلی است که گوینده یک گفتمان، آن را کلی بیان کرده و در پی آن، زنجیره ای از کارگفت های احتمالاً متفاوت آمده است (Van Dijk, 1977 b, p. 215).

۳-۳. پیوستگی کارگفتی

از جمله مؤلفه های اساسی که وان دایک در کاربردشناسی به آن پرداخته، مؤلفه پیوستگی کارگفتی است. پیوستگی کارگفتی، زنجیره کارگفتی و ارتباط این زنجیره ها را مطرح می کند. زنجیره ای از کارگفت ها، با فرض وجود داشتن یک یا چند کارگفت کلان در یک مکالمه یا متن، پیوستگی کارگفتی را به نمایش می گذارند. در این پیوستگی، همانند ارتباط معنایی میان جملات، هریک از کارگفت ها نیز به صورت خطی مرتبط هستند؛ ضمن آنکه کارگفت کلان نیز اعمال شده است (Van Dijk, 1977 a, p. 107). وان دایک معتقد است، می توان از نظریه پیوستگی معنایی به عنوان نمونه ای در نظریه پیوستگی کاربردشناختی توالی کارگفت ها استفاده کرد: کارگفت های A1 و A2 پیوسته هستند، اگر A1 شرطی ممکن برای تحقق مناسب A2 باشد. به همین ترتیب، همانگونه که می توان توالی گزاره ها را بر اساس کلان گزاره ها بازنمایی کرد، می توان توالی کارگفت ها را نیز، بر مبنای کارگفت های کلان و کلی بازنمایی نمود. به بیان دیگر، یک گزارش خبری در حکم یک گفته است؛ یک یادداشت باج خواهانه نیز به مثابه تهدیدی عمومی است (وان دایک، ۱۳۸۲، ص ۱۶۱).

در واقع، توالی مکالمه باید این الزام را برآورده کند که حالت نهایی پس از کنش غیربیانی F، یک شرط مناسب اولیه برای کنش غیربیانی F+1 است (Van Dijk, 1977 b, p. 202). علاوه بر نسبت های معنایی، مجموعه ای از نسبت های کارکردی هم بین گزاره ها وجود دارد که گزاره سطح پایین تر با گزاره سطح بالاتر مرتبط می شود. این نسبت های کارکردی در توصیف توالی های کارگفتی وجود دارند. ممکن است یک کنش زبانی، به عنوان مقدمه، مؤلفه سازنده، تقویت، توضیح و موارد مشابه، برای کنش زبانی دیگری کارکردی داشته باشد. روند مشابهی هم در سطح معنایی برقرار است. یک گزاره مفروض مؤلفه سازنده، تخصیص، محدودیت یا موارد مشابه اطلاعاتی است که صادر از گزاره های دیگری است (وان دایک، ۱۳۹۴، ص ۲۵۳). به عنوان مثال، در آیه شریفه ﴿وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَيْهِ يُرْجَعُ الْأَمْرُ كُلُّهُ فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ﴾ (هود: ۲۱۳/۱۱)، بخش اول آیه کارگفت مقدماتی است که نقش انگیزه بخشی برای کارگفت امرکردن به عبادت خداوند و توکل بر او را دارد.

لازم به ذکر است که روابط اتصال، الزاماً نباید متداوم باشند، بلکه ممکن است گزاره هایی مرتبط ولی پشت سر هم نباشند. در این مورد، اگر اتصالی وجود دارد، با واسطه مضمون متن یا در امتداد قاب دانش قراردادی معینی است. همچنین، توالی نه تنها تعدادی گزاره های صریح بیان می کند، بلکه در عین حال، باید اطلاعاتی تلویحی نیز ارائه کند تا بتوان یک چنین توالی را تفسیر کرد؛ یعنی بتوان گزاره ها را با یکدیگر مرتبط کرد. برای این کار، دلایل کاربردشناختی وجود دارد؛ زیرا اطلاعات تلویحی یا حشوی، ضروری نیستند و نیازی به بازگویی چیزی که شنونده آن را می داند، نیست (وان دایک، ۱۳۹۴، صص ۵۴-۵۵). بدون این گزاره های تلویحی، به سختی می توان یک توالی را تفسیر کرد. برای فهم یک متن، باید به صورت شناختی و نظری، شالوده متنی صریح را بر مبنای شالوده

متنی تلویحی، همانطور که در توالی جملات تظاهر یافته است، بازسازی کرد. عکس این مسئله نیز، در قالب یک قاعده کاربردشناختی عام صادق است و آن اینکه اگر گوینده بتواند به شیوه‌ای قابل استدلال فرض کند که شنونده، این اطلاعات را از قبل دارد، دیگر لازم نیست تا همه گزاره‌های شالوده متنی صریح را بیان کند (وان دایک، ۱۳۹۴، صص ۵۵-۵۶).

۳-۴. روش‌های بازنمایی واقعیت‌ها

روش‌های مختلفی برای بازنمایی واقعیت‌ها وجود دارد که عبارتند از: ترتیب توالی واقعیت‌ها، ترتیب مشاهده یا درک توالی واقعیت‌ها، ترتیب انتقال اطلاعات و ترتیب کارگفت‌ها. موارد اول و دوم، محدودیت معناشناختی دارند و به واقعیت‌ها و درک ما از واقعیت‌ها بستگی دارند. موارد سوم و چهارم محدودیت کاربردشناختی دارند.

اگر یک توالی از گزاره‌ها با ترتیبی مطابق با ترتیب خود واقعیت‌ها بیان شود، گفته می‌شود که ترتیب، بازنمایی طبیعی است. همچنین محدودیت‌های شناختی، همزمان امکان ترتیب‌های مختلفی را مطابق با محدودیت ترتیب مشاهده یا درک توالی واقعیت‌ها فراهم می‌کنند. از این رو، واقعیت‌ها، بازنمایی ما از واقعیت‌ها را تعیین نمی‌کنند؛ بلکه مشاهده یا درک ما از این واقعیت‌ها، تعیین‌کننده هستند (Van Dijk, 1977 b, p. 224). محدودیت سوم یعنی ترتیب انتقال اطلاعات تعیین می‌کند که واقعیت‌ها به ترتیبی ارائه شوند که به ساختار بافت ارتباطی، یعنی نیات و فرضیات گوینده در مورد دانش شرکت‌کنندگان در گفت‌وگو وابسته است؛ با این فرض که می‌خواهیم، شنونده در مورد واقعیت مطلع شود. ممکن است، اینگونه باشد که شنونده تنها زمانی می‌تواند یک واقعیت را تفسیر کند که ابتدا، او از واقعیتی دیگر مطلع شود؛ یا به دلیل پیش‌فرض‌ها یا به این دلیل که شنونده قطعاً به شرایط یک واقعیت خاص علاقه‌مند خواهد شد (مثلاً، چرا رفت بخوابد؟). از این رو، با توجه به توالی واقعیت‌ها، بازنمایی در گفتمان واقعی نیز، به این بستگی خواهد داشت که آیا شنونده از پیش، در مورد این واقعیت‌ها اطلاع دارد یا خیر؟ (Van Dijk, 1977 b, p. 224).

محدودیت چهارم در ترتیب ارائه، محدودیتی صرفاً کاربردشناختی است. این محدودیت‌ها ترتیب بازنمایی را با توجه به بافتی فراتر از انتقال ساده اطلاعات تعیین می‌کنند. خواسته‌ها و اهداف گوینده، توالی کنش‌های غیربیانی و خواسته‌ها، یا مقاصد شناخته‌شده و مفروض شنونده، در اینجا دخیل هستند.

وان دایک معتقد است، دلایل این چنین عبارتند از:

الف) توالی کارگفت می‌تواند تعیین کند که واقعیت‌هایی که از قبل رخ داده‌اند، بعداً برای ارائه توضیح، تصحیح، محدودیت یا کنش‌های درگفته ثانویه که بعد از هر کارگفت دیگری می‌آیند، اظهار می‌شوند؛ مثل پول را به شما خواهم داد؛ اما شما لیاقت آن را ندارید (Van Dijk, 1977 b, p. 224).

ب) منافع و نیازهای شنونده نیز تعیین‌کننده ترتیب هستند. برای مثال، در پاسخ به سؤالات، درخواست‌ها و دستورات یا به طور کلی، الزامات شرایط موجود، ترتیب متعارف، ارائه اطلاعات درخواستی و سپس، توضیح بیشتر است. موضوع مکالمه نیز، ترتیب‌های احتمالی را تعیین می‌کند؛ به این معنی که ابتدا گزاره‌هایی که به موضوع، نزدیک‌تر هستند، بیان شده و بعد از آن، گزاره‌هایی که شرایط یا پیامدها را نشان می‌دهند، بیان می‌شوند (Van Dijk, 1977 b, p. 225). بنابراین، بندهای علی پیرو، می‌توانند یا در جایگاه اول یا در جایگاه دوم؛ یعنی قبل یا بعد از بند اصلی بیایند؛ یعنی تناسب هریک از این جمله‌ها به دانش و باورهای شرکت‌کنندگان در مکالمه در نقطه خاصی از بافت مکالمه بستگی دارد (Van Dijk, 1977 b, p. 207).

ج) ساختار کنش‌ها (تعاملات) نیز، این ترتیب را مشخص می‌کند. بدین جهت، ممکن است هر دوی این جملات را داشته باشیم: «او موفق نمی‌شود. بیایید به او کمک بدهیم» و «بیایید به او کمک بدهیم. او موفق نمی‌شود». جمله اول، توصیف واقعیتی است که شرطی کافی برای کارگفت تشویق است و جمله دوم، تشویقی است که به دنبال آن، یک اظهار نظر توضیحی درباره دلیل آن کارگفت و دلیل کمک‌کردن بیان شده است (Van Dijk, 1977 b, p. 225).

۳-۵. حروف عطف کاربردشناختی

وان دایک برای حروف ربط، مبنای کاربردشناختی نیز در نظر می‌گیرد و بین استفاده معنایی و کاربردشناختی از حروف عطف تمایز قائل می‌شود. از نظر او، استفاده‌های معنایی به روابط بین واقعیت‌ها و استفاده‌های کاربردشناختی به روابط بین کارگفت‌ها ارجاع دارند. شاخصه بارز حروف عطف کاربردشناختی، نقش ویژه آنها در بافت ارتباطی است؛ یعنی آنها زمانی استفاده می‌شوند که یک کارگفت، اهمیت ویژه‌ای برای موقعیت حاضر داشته باشد. برای مثال، حرف ربط (واو)، ممکن است علاوه بر اتصال معنایی، بیانگر تکمیل و پیشبرد یک اظهار باشد (وان دایک، ۱۳۹۴، ص ۱۳۱). به عنوان نمونه، حرف (واو) در آیه ﴿قَالُوا يَا صَالِحُ قَدْ كُنْتَ فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هَذَا أَتَنْهَانَا أَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا وَإِنَّا لَفِي شَكٍّ مِّمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ مُرِيبٌ﴾ (هود: ۶۲/۱۱)، حرف عطف کاربردشناختی است که اتصال معنایی عبارات قبل و بعد از خود را برقرار می‌کند و عبارات بعد از حرف (واو)، اظهار قوم نمود در ابتدای آیه را تکمیل کرده و پیش می‌برد.

حروف ربط کاربردشناختی همیشه معنی یکسان ندارند (Van Dijk, 1977 b, p. 212). بیشتر رایج است که کارکرد کاربردشناختی معین آنها مطرح شوند (وان دایک، ۱۳۹۴، ص ۱۲۶). در بسیاری از موارد، این ادات، روابط خاصی (مثلاً، کنش گوینده) را در مقابل کنش‌های زبانی مجاور گوینده یا شنونده علامت‌گذاری می‌کنند (وان دایک، ۱۳۹۴، ص ۱۲۶). از نظر وان دایک، حروف ربط کاربردشناختی، بیشتر در پیوندهای بین جمله‌ای شرکت می‌کنند و وقفه‌های بین هر جمله از متن، جایگاه استفاده و کاربری این حروف است؛ درحالی‌که حروف ربط معناشناختی، بیشتر کاربری درون جمله‌ای و درون جمله‌بندها را دارند (صانعی پور، ۱۳۹۰، ص ۲۰۵).

برای مثال، حرف ربط (واو) معناشناختی، گزاره‌ها را مطابق با ترتیب زمانی، علی یا شرطی واقعیت‌ها مرتب می‌کند؛ اما (واو) کاربردشناختی می‌تواند گزاره‌هایی را معرفی کند که بیانگر واقعیت‌های قبلی هستند. در واقع، می‌تواند واقعیت‌های بهم پیوسته را نشان ندهد، بلکه پاره‌گفت‌ها را به هم متصل کند؛ یعنی یک مطلب افزوده یا ادامه یک عبارت خاص را نشان دهد. همچنین، به منظور تغییر موضوع یا منظر یک توالی استفاده می‌شود. به علاوه، (واو) کاربردشناختی می‌تواند برای مرتب‌کردن کارگفت‌های مختلف استفاده شود (Van Dijk, 1977 b, p. 211). برای مثال، حرف (واو) در ابتدای آیه ﴿وَلِئِنْ أَدْقْنَا الْإِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ إِنَّهُ لَيُؤْسُ كَفُورٌ﴾ (هود: ۹/۱۱)، حرف عطف کاربردشناختی است که به منظور تغییر موضوع از آیه قبل به این آیه استفاده شده است و حرف (واو) در آیه ﴿فَمَا أَغْنَتْ عَنْهُمْ آلِهَتُهُمُ الَّتِي يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ لَمَّا جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَ وَ مَا زَادُوهُمْ غَيْرَ تَتْبِيبٌ﴾ (هود: ۱۰۱/۱۱) حرف عطف کاربردشناختی است که برای مرتب‌کردن کارگفت‌های مختلف به کار رفته است.

۴. تحلیل کارگفتی داستان حضرت نوح(ع)

در ادامه، به تحلیل داستان حضرت نوح(ع) بر اساس نظریه کارگفتی وان دایک پرداخته می‌شود.

۴-۱. ساختار کلان سوره هود

سوره هود، مکی است و آیات آن به دنبال هم نازل شده‌اند. این سوره به منظور گزارش وحدت دعوت الهی، دلداری رسول اکرم (ص) و تهدید تکذیب کنندگان نازل شده است (شحاته، ۱۳۶۹، ص ۲۱۲). سید قطب، نزول سوره هود را مربوط به غم‌زدایی از رسول الله (ص) در سال‌هایی که در شرایط بسیار سخت مکه قرار داشتند، می‌داند، شرایطی که دشمنی و سرکشی قریش بدان اندازه بود که سینه پیغمبر خدا (ص) از آن به تنگ آمد و نیازمند غمخواری و محتاج تشویق به ثابت قدمی و پابرجائی بر چیزی گشت که به ایشان وحی شود (سید قطب، ۱۳۸۶، ج ۳، ص ۸۱۹). سوره هود را می‌توان در سه بخش در نظر گرفت که عبارتند از: آیات آغازین سوره (۲۴ آیه)، شرح ماجرای اقوام پیشین (۷۵ آیه) و آیات پایانی سوره (۲۴ آیه). در فضای کلی سوره، بندگان به دو گروه تقسیم می‌شوند؛ گروه اول، بندگان که منحصرأ خدا را پرستش می‌کنند و آمرزش و بازگشت به سوی خدا دارند: ﴿أَلَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ ... وَ أَنْ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ﴾ (هود: ۲-۳). خداوند برای این گروه، کارگفت وعده بهره‌مندی تا سرآمدی معین و اعطای فضل را محقق می‌کند: ﴿يُمَتِّعُكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى وَ يُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ﴾ (هود: ۳/۱۱). گروه دوم، منکرانی هستند که از دعوت پیامبر (ص) روی برگردانده‌اند. خداوند برای این گروه، کارگفت وعده عذاب را محقق می‌کند: ﴿وَ إِنْ تَوَلَّوْا فَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ﴾ (هود: ۳/۱۱). در نتیجه، آیات آغازین، نشان از کاربری کارگفت آماده‌سازی بافت ذهنی پیامبر (ص) برای انجام رسالت در برابر آزار منکران دارد: ﴿فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَ ضَائِقٌ بِهِ صَدْرُكَ﴾ (هود: ۱۲/۱۱). کلان کارگفت آیات پایانی را آیات ۱۱۵ و ۱۲۰ سوره هود بیان می‌کنند که عبارتند از: کلان کارگفت‌های: دعوت کردن به صبر و استقامت، تثبیت قلب پیامبر (ص)، موعظه و تذکر مؤمنان: ﴿وَ اصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ﴾ (هود: ۱۱/۱۱۵)؛ «و شکیبایی کن که خداوند پاداش نیکوکاران را ضایع نخواهد کرد»، ﴿وَ كَلَّا نَقْصُ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الرُّسُلِ مَا نُنَبِّئُ بِهِ فُؤَادَكَ وَ جَاءَكَ فِي هَذِهِ الْحَقُّ وَ مَوْعِظَةٌ وَ ذِكْرٌ لِلْمُؤْمِنِينَ﴾ (هود: ۱۱/۱۲۰)؛ «ما از هر یک از سرگذشت‌های انبیاء، برای تو بازگو کردیم، تا به وسیله آن، قلبت را آرامش بخشیم و اراده‌ات قوی گردد و در این (اخبار و سرگذشت‌ها،) برای تو حق، و برای مؤمنان موعظه و تذکر آمده است.»

۴-۲. تحلیل کارگفتی و کارگفت کلان داستان حضرت نوح (ع)

بر اساس نظریه وان دایک، اثبات پیوستگی داستان حضرت نوح (ع) منوط به بررسی کارگفت کلان داستان است. ازاین‌رو، این داستان به عنوان پاره‌ای از کل سوره، تحلیل کارگفتی می‌شود تا به کارگفت کلان داستان پی ببریم. این داستان در آیات ۲۵ تا ۴۹ و بلافاصله بعد از مقدمه سوره، به عنوان اولین داستان پیامبران در این سوره بیان شده است. داستان با منذر بودن حضرت نوح (ع) - و بدون ذکر بشیر بودن ایشان - شروع می‌شود: ﴿إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ﴾ (هود: ۱۱/۲۵). حضرت نوح (ع) بدون کارگفت مقدماتی، کارگفت «نهی کردن» از پرستش غیر الله را کاربری می‌کند: ﴿أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ﴾ (هود: ۱۱/۲۶). گویی حضرت برای کارگفت نهی کردن خود، بسط کارگفتی ایجاد نموده و دلیل آن را شرح می‌دهد: ﴿إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ أَلِيمٍ﴾ (هود: ۱۱/۲۶) تا شاید قوم ایشان با وی بیشتر همراهی کنند.

در برابر هشدار حضرت نوح (ع)، عکس‌العمل یا کنش باگفته سران قوم، تکذیب و تهمت‌زدن به آن حضرت و تحقیر پیروان ایشان است: ﴿قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا نَرَاكَ إِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا وَ مَا نَرَاكَ إِلَّا تَبَعَكَ إِلَّا الَّذِينَ هُمْ أَرَادُوا بِادِّى الرَّأْيِ وَ مَا نَرَىٰ لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِبِينَ﴾ (هود: ۱۱/۲۷). حضرت در برابر این کنش، از کارگفت «اقرار و اعتراف گرفتن» بهره می‌گیرد:

﴿قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَآتَانِي رَحْمَةً مِنْ عِنْدِهِ فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْ أَنُلْزِمُكُمُوهَا وَأَنْتُمْ لَهَا كَارِهُونَ﴾ (هود: ۲۸/۱۱) و با عبارت ﴿وَيَا قَوْمِ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مَالًا إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ﴾ (هود: ۲۹/۱۱)، کارگفت اطمینان بخشی به آنها را کاربری می کند تا از نظر شنونده مشخص شود که گوینده صادق است و در دعوت خویش، هیچگونه چشم داشت مادی ندارد. سپس، به کاربری کارگفت «بیان کردن» و «خبر آوردن» رو می آورد که هرگز افراد باایمان را طرد نخواهد کرد: ﴿وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ﴾ (هود: ۲۹/۱۱). کاربری عبارت ﴿وَلَكِنِّي أَرَاكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ﴾ (هود: ۲۹/۱۱) بعد از این کارگفت خبر دادن، می رساند که گویی قوم، حضرت را تحت فشار قرار داده بودند که پیروان خویش را طرد کند. سپس، حضرت برای تکمیل و تقویت نیروی درگفته خود، دوباره به کارگفت غیرمستقیم «خبر دادن» از طردنکردن پیروانش روی می آورد: ﴿وَيَا قَوْمِ مَنْ يُضْرَبُ مِنَ اللَّهِ إِنْ طَرَدْتُهُمْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ﴾ (هود: ۳۰/۱۱).

در ادامه، با کارگفت «بیان کردن»، نسبت های ناروایی را که به ایشان داده شده است، از خویش نفی می کند و با کاربری کارگفت غیرمستقیم «خبر دادن»، از این حقیقت که طرد پیروان باایمانش در پیشگاه الهی، ظلم محسوب می شود؛ برای کارگفت قبلی خود بسط معنایی و بسط کارگفتی ایجاد می کند تا سران قوم را متوجه عمل ناشایست آنها سازد و از ظلم نسبت به طبقه پایین جامعه بر حذر دارد: ﴿وَلَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَا أَقُولُ إِنِّي مَلَكٌ وَلَا أَقُولُ لِلَّذِينَ تَزْدِرِي أَعْيُنُكُمْ لَنْ يُؤْتِيَهُمُ اللَّهُ خَيْرًا اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا فِي أَنْفُسِهِمْ إِنِّي إِذَا لَمِنَ الظَّالِمِينَ﴾ (هود: ۳۱/۱۱). از بسط های کارگفتی مکرر حضرت در برابر قوم، می توان به شدت اذیت و آزاری که قوم به حضرت درباره طرد پیروانش وارد می کردند، پی برد.

سران قوم، بدون اینکه در برابر استدلال های حضرت قانع شوند، بر اذیت و آزار خود افزودند و با کارگفت مسخره کردن، خواستار تحقق عذاب الهی شدند: ﴿قَالُوا يَا نُوحُ قَدْ جَادَلْتَنَا فَأَكْثَرْتَ جِدَالَنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾ (هود: ۳۲/۱۱). کنش باگفته حضرت در برابر این عمل، کارگفت خبر دادن از وقوع عذاب مشروط بر اراده الهی است: ﴿قَالَ إِنَّمَا يَأْتِيَكُمْ بِهِ اللَّهُ إِنْ شَاءَ وَ مَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ﴾ (هود: ۳۳/۱۱). در پایان، حضرت نوح(ع)، کارگفت خبر دادن از «تحقق امر الهی و بازگشت به سوی خدا را کاربری می کند: ﴿وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْحِي إِنْ أَرَدْتُ أَنْ أَنْصَحَ لَكُمْ إِنْ كَانَ اللَّهُ يُرِيدُ أَنْ يُغْوِيَكُمْ هُوَ رَبُّكُمْ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ (هود: ۳۴/۱۱).

آیه ﴿أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ إِنْ افْتَرَيْتُهُ فَعَلَيَّ إِجْرَامِي وَأَنَا بَرِيءٌ مِمَّا تُجْرِمُونَ﴾ (هود: ۳۵/۱۱)، کارگفت غیرمستقیم استهزاء و تکذیب قوم نوح(ع) را به صورت تلویحی کاربری می کند. در واقع، این آیه شریفه، رفتار آنها را که در حقیقت، با رفتار هم عصران پیامبر اکرم(ص) همانندسازی شده است^۱، بیان می کند. مشرکانی که طبق آیات ۸ و ۱۲-۱۳ سوره هود، می توان شدت تکذیب و استهزاء را از رفتار آنها برداشت نمود. در سوره هود، بعد از پایان داستان نوح(ع)، پیامبر اکرم(ص) با کارگفت مستقیم، دعوت به صبر شدند که پایان بخش داستان حضرت نوح(ع) است. در واقع، خداوند با کاربری آیه ۳۵ هود، ضمن تسلی خاطر دادن به رسول اکرم(ص)، زمینه پیوند این داستان را با داستان حضرت نوح فراهم آورده است. برخی از مفسران معتقدند، آیه ۳۵ جمله معترضه در بین داستان هست؛ یعنی در عین اینکه سرگذشت قوم نوح است، می خواهد به رفتار مشرکان مکه نیز گوشه و کنایه بزند؛ چون دعوت نوح و احتجاج هایی که علیه وثنیت قومش داشته، مخصوصاً احتجاج هایی که خدای تعالی در این سوره از آن حضرت حکایت کرده،

۱. آیه ذیل این برداشت همانندسازی را تأیید می کند: ﴿لَقَدْ كَذَّبْتَ رَسُولٌ مِنْ قَبْلِكَ فَصَبْرُوا عَلَىٰ مَا كَذَّبُوا وَأُودُوا حَتَّىٰ أَنَاهُمْ نَصْرُنَا وَلَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ وَلَقَدْ جَاءَكَ مِنْ نَبِيِّ الْأُمُورِ سَلِيلِينَ﴾ (انعام: ۳۴/۶)؛ پیش از تو نیز پیامبرانی تکذیب شدند و در برابر تکذیب ها، صبر و استقامت کردند و (در این راه) آزار دیدند تا هنگامی که یاری ما به آنها رسید (تو نیز چنین باش! و این، یکی از سنت های الهی است) و هیچ چیز نمی تواند سنن خدا را تغییر دهد و اخبار پیامبران به تورسیده است.

بسیار شبیه است به دعوت رسول خدا(ص) و احتجاج‌هایی که آن حضرت علیه و ثنیت قوم خود داشته است (ابن عاشور، ۱۴۲۰، ج ۱۱، ص ۲۵۴ و طباطبایی، ۱۳۹۰، ج ۱۰، ص ۲۱۸).

آیه ﴿وَأُوحِيَ إِلَى نُوحٍ أَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ إِلَّا مَنْ قَدْ آمَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾ (هود: ۱۱/۳۶)، کارگفت آماده‌سازی بافت ذهنی حضرت نوح(ع) در ارتباط با ایمان نیاوردن بقیه افراد قوم و دل‌داری دادن به ایشان را کاربری می‌کند. می‌توان کارگفت غیر مستقیم نهی کردن درباره اتمام تلاش برای زمینه‌سازی هدایت را از آن برداشت نمود.

در ادامه، آیه ﴿وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا وَلَا تُخَاطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ﴾ (هود: ۱۱/۳۷)، کارگفت مستقیم امر و نهی کردن است که شامل یک امر و یک نهی می‌شود: نخست، ساخت کشتی در حضور و با وحی الهی و دوم اینکه کارگفت مستقیم نهی به منظور گفتگو نکردن درباره ظالمان را بیان می‌کند. آنگاه، علت نهی از گفتگو درباره ظالمان با کارگفت بیان عقوبت ظالمان همراه می‌شود: «إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ». در واقع، برای پیوند بین دو جمله «لَا تُخَاطِبْنِي» و «إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ»، از حروف ربط استفاده نشده و پیوستگی کارگفت‌ها تنها از طریق چینش ساختاری صورت گرفته است. گویی رابطه بین این دو کارگفت، چنان بر مخاطب آشکار است که نیازی به تصریح حروف ربط و تعیین نوع رابطه و یا کارگفت مقدماتی نیست و خداوند به بیان اصل ماجرا (غرق شدن ظالمان) پرداخته است. کارگفت غرق شدن ظالمان، به همراه کارگفت نجات متقین، کلان کارگفت داستان را شکل می‌دهد. گویی کارگفت‌های سران قوم، کنش‌های کمکی هستند که این کارگفت را تعلیل می‌کند و مفهوم ظلم را به نمایش می‌گذارد.

داستان، با رویداد ساخت کشتی، فضا و صحنه موقعیت اجتماعی را به نمایش گذاشته و کنش غیر کلامی قوم در قالب تمسخر، تا زمان ساخت کشتی ادامه دارد: ﴿وَيَصْنَعِ الْفُلْكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأَ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ﴾ (هود: ۱۱/۳۸). حضرت نوح(ع) در برابر این کنش غیر کلامی، همچنان با ایشان گفت‌وگو کرده و کنش گفته‌انذار و برحذر داشتن را در برابر اینان کاربری می‌کند: ﴿قَالَ إِنْ تَسْخَرُوا مِنِّي فَإِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ﴾ (هود: ۱۱/۳۸-۳۹). تا آنجا که کارگفت امر الهی فرا رسید و حضرت مأمور شد که از هر جفت حیوانات، یک زوج و اهلش را در کشتی سوار کند. نوح به مؤمنان فرمود: سوار کشتی شوند تا با نام خدا کشتی روان شده و به ساحل نجات برسد: ﴿بِسْمِ اللَّهِ مَجْرَاهَا وَ مُرْسَاهَا﴾ (هود: ۱۱/۴۱) و در ادامه، مغفرت و رحمت الهی را متذکر می‌شود.

داستان، با بسط کارگفتی و بسط معنایی برای کنش گفته‌روان شدن کشتی با نام خدا «بِسْمِ اللَّهِ مَجْرَاهَا» ادامه می‌یابد. کنش گفته‌﴿وَهِيَ تَجْرِي بِهِمْ فِي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ﴾ (هود: ۱۱/۴۲)، کارگفت توضیحی برای کیفیت روان شدن کشتی با نام خدا را کاربری می‌کند. سپس، با وقف و مکث، حرف ربط (واو) به منظور تغییر موضوع یا منظر این توالی، رویداد جدیدی را که از قبل رخ داده است، معرفی می‌کند: ﴿وَنَادَى نُوحٌ ابْنَهُ وَكَانَ فِي مَعْزِلٍ يَا بُنَيَّ ارْكَبْ مَعَنَا وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِرِينَ﴾ (هود: ۱۱/۴۲). این رویداد با این بیان که حضرت نوح(ع) فرزندش را صدا کرد، شروع می‌شود و سپس، عبارت «فِي مَعْزِلٍ»، به منظور نشان دادن بافت فیزیکی حاکم بر مخاطبه کاربری می‌شود.

حضرت فرزندش را با عبارت «يَا بُنَيَّ» صدا می‌کند تا شاید میزان بار و نیروی باگفته کارگفت موعظه کردن ایشان افزایش یابد و تأثیر بیشتری بر فرزندش بگذارد؛ ولی کنش باگفته فرزند در این میان، شرک در ربوبیت و پناه‌جستن به غیر حق است: ﴿قَالَ سَآوِي إِلَى جَبَلٍ يَعْصِمُنِي مِنَ الْمَاءِ﴾ (هود: ۱۱/۴۳). در ادامه، کنش باگفته حضرت در قالب کارگفت برحذر داشتن از پناه‌جستن به غیر حق و باطل بودن غیر حق با عبارت: ﴿قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ﴾ (هود: ۱۱/۴۳) کاربری می‌شود. سپس، شاهد کنش باگفته‌ای

برای فرزند در متن نیستیم و حرف عطف (واو) با نشان دادن این مطلب افزوده که ﴿وَحَالٌ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرِقِينَ﴾ (هود: ۴۲/۱۱)، کارگفت‌ها را به هم متصل می‌کند. عبارت اخیر با نشان دادن بافت فیزیکی حاکم بر مخاطبه، کارگفت بیان عاقبت فرزند را کاربری می‌کند. گویی این عبارت، کارگفت غیرمستقیم باطل بودن غیر حق را نیز کاربری می‌کند و این رویداد به پایان می‌رسد. سپس، رویداد از منظری دیگر روایت شده است. عبارت ﴿وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَيَا سَّمَاءُ أَفْلَعِي وَغِيصَ الْمَاءِ وَ قُضِيَ الْأَمْرُ وَ اسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ﴾ (هود: ۴۴/۱۱)، بسط کارگفتی و بسط معنایی در قالب کارگفت توضیح دادن توقف کشتی با نام خدا را با دو نوع کارگفت امر کردن و بیان کردن کاربری می‌کند. در بخش پایانی آیه، عبارت «قُضِيَ الْأَمْرُ» کارگفت بیانی محقق شدن وعده الهی را کاربری می‌کند. عبارت «وَ اسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ» برای نشان دادن مکان و بافت فیزیکی مخاطبه کاربری شده است. در قسمت آخر آیه، عبارت ﴿وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ (هود: ۴۴/۱۱)، کارگفت «امر کردن» که عبارت است از هلاکت ظالمان را کاربری می‌کند.

آنگاه، حرف عطف (واو) به منظور تغییر موضوع یا منظر این توالی، رویدادی را کاربری می‌کند که از قبل رخ داده است. حضرت نوح (ع) که نیروی درگفته «اهلیت مساوی نجات یافتن است» را در ذهن خویش تجویز کرده است، با کاربری کارگفت‌های «یادآوری کردن»: ﴿وَ نادى نُوحٌ رَبَّهُ فَقَالَ رَبِّ إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي وَإِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ﴾ (هود: ۴۵/۱۱)، سعی دارد تا مقدمات کارگفت غیرمستقیم «درخواست کردن» را فراهم آورد. در واقع، کنش‌های درگفته «إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي» و «وَإِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ»، نقش آماده‌سازی (مقدماتی) و یا کمکی کارگفت درخواست کردن را که در بافت ذهنی آن حضرت شکل گرفته است، دارند. پس از آن، حضرت به منظور تکمیل خواسته خود و مطابق با ادب گفتاری، با کاربری کارگفت خبر دادن: ﴿وَ أَنْتَ أَخْكُمُ الْحَاكِمِينَ﴾ (هود: ۴۵/۱۱) امر را به خداوند واگذار کرد.

در مقابل، خداوند ابتدا کنش گفته ندایی را در مخاطبه خویش وارد ساخته و حضرت را به اسم صدا می‌کند تا نیروی درگفته آن افزایش یافته و تأثیر بیشتری بر وی بگذارد. سپس، با کاربری کارگفت اظهار ﴿إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ﴾ (هود: ۴۶/۱۱)، اقدام به اصلاح کنش گفته حضرت نوح: «إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي» می‌کند. در ادامه، کنش درگفته «تبیین کردن» را به وسیله نیروی نهفته در کنش گفته ﴿إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ﴾ (هود: ۴۶/۱۱)، کاربری می‌کند تا مجموعه معرفتی حضرت نوح (ع) را تغییر دهد، نیروی باگفته قبلی را تقویت کند و تأثیر بیشتری بر بافت ذهنی آن حضرت داشته باشد. بعد از فراهم کردن بافت پیرامونی مناسب، برای ترمیم و تصحیح ذهن حضرت نوح (ع)، با وقف و مکث که حرف ربط (فاء) در «فَلَا تَسْأَلْنِ» آن را کاربری می‌کند، از کارگفت مستقیم «نهی کردن» به وسیله نیروی نهفته در کنش گفته: ﴿فَلَا تَسْأَلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ﴾ (هود: ۴۶/۱۱)، بهره می‌برد. گویی ذهن حضرت آنچنان مشوش است که علاوه بر استدلال، برای تسکین و آرامش روحی و ذهنی، کارگفت مستقیم بر حذر داشتن نیز لازم است. در نهایت، برای تکمیل و تقویت نیروهای درگفته خود با کاربری کارگفت «توصیه کردن» و یا حتی «هشدار دادن»، ریشه کارگفت درخواست کردن را در بافت ذهنی حضرت می‌خشکاند. در ادامه، با کنش باگفته عذرخواهی حضرت مواجه هستیم. در پایان، کارگفت امر کردن به پیامبر اکرم (ص) با کنش گفته ﴿فَاصْبِرْ﴾ (هود: ۴۹/۱۱) و کارگفت بیان کردن این حقیقت که سرانجام نیک از آن پرهیزکاران است، با کنش گفته ﴿إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ﴾ (هود: ۴۹/۱۱) کاربری می‌شود. لازم به ذکر است، در پیوستگی کارگفت دعوت به صبر و عاقبت نیک اهل تقوی از حروف ربط استفاده نشده و تنها به چپش ساختاری مخاطبه اکتفا شده است.

بنابراین، بر اساس تحلیل کارگفتی صورت گرفته، می‌توان گفت که کارگفت کلان این داستان عبارت است از: هلاکت ظالمان به دلیل ظلمشان و عاقبت بخیری متقیان به دلیل صبرشان. کارگفت کلان اول، از تحلیل ساختار کلان داستان حاصل می‌شود. کارگفت کلان دوم، از آیه ۴۹ استنباط می‌شود: ﴿فَاصْبِرْ إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ﴾.

۳-۴. پیوستگی آیه ۴۲ سوره هود

همانطور که در قسمت مبانی نظری بیان شد، بر اساس نظریه وان دایک، روش‌های بازنمایی واقعیت‌ها، صرفاً بر اساس توالی زمانی رخدادها نیست؛ بلکه این بازنمایی ممکن است بر اساس ترتیب کارگفت‌ها صورت بگیرد. در این صورت، واقعیت‌ها الزاماً به ترتیب زمانی بازگو نمی‌شوند؛ بلکه ترتیب بیان واقعیت‌ها بر اساس کارگفت‌ها و کارکرد گزاره‌ها انجام می‌شود. بر اساس دیدگاه وان دایک، موضوع مکالمه می‌تواند ترتیب گزاره‌ها را تعیین کند. بدین صورت که ابتدا گزاره‌هایی که به موضوع نزدیک‌تر هستند، بیان شده و سپس، گزاره‌هایی که شرایط یا پیامدهای موضوع را بازگو می‌کنند.

در آیه ۴۲ سوره هود: ﴿وَهِيَ تَجْرِي بِهِمْ فِي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ وَ نَادَى نُوحٌ ابْنَهُ وَ كَانَ فِي مَعْزِلٍ يَا بُنَيَّ اِزْكَبْ مَعَنَا وَ لَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِرِينَ﴾، واقعیت‌ها بر اساس سیر زمانی بیان نشده‌اند؛ بلکه بر اساس ترتیب کارگفت‌ها بیان شده‌اند. کارگفت کلان این داستان، هلاکت ظالمان به دلیل ظلمشان و عاقبت بخیری متقیان به دلیل صبرشان است. در راستای این کلان کارگفت، در آیه ۴۱ سوره می‌فرماید: ﴿وَ قَالَ اِزْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللّٰهِ مَجْرَاهَا وَ مُرْسَاهَا﴾. بر اساس عبارت ابتدایی آیه، حرکت و توقف کشتی منوط به نام خداست.

در اینجا موضوع مکالمه، حرکت کشتی با نام خداوند است. بنابراین، ابتدا عبارت «وَهِيَ تَجْرِي بِهِمْ فِي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ» چگونگی حرکت کشتی با نام خدا را کاربری کرده است. در واقع، این عبارت کارکرد توضیح‌دادن عبارت «بِسْمِ اللّٰهِ مَجْرَاهَا» را دارد. در ادامه، گفتگوی حضرت با پسرش، رویدادی است که شرایط و پیامدهای این حرکت کشتی با نام خدا را نشان می‌دهد. این رویداد بیان می‌کند که فقط افرادی شایسته نجات هستند که از کافران نباشند (و به نام خدا تمسک کنند) و شرط ورود به کشتی نجات، تمسک به نام الله است^۱؛ این در حالی است که فرزند با وجود تلاش‌های حضرت برای نجاتش، با کاربری کارگفت تمسک جستن به غیر حق: ﴿قَالَ سَآوِي اِلَى جَبَلٍ يَعْصِمُنِي﴾ (هود: ۴۳/۱۱)، عدم شایستگی برای نجات را به نمایش می‌گذارد. لازم به ذکر است، آیات ۴۴ تا ۴۶ این ساختار را تأیید می‌کند؛ زیرا در ابتدا، آیه ۴۴ چگونگی توقف کشتی با نام خدا را کاربری کرده است که به موضوع توقف کشتی نزدیک‌تر است. سپس، آیات ۴۶ و ۴۷ رویدادی را بیان می‌کند که شرایط و پیامدهای این توقف را کاربری می‌کند.

با این توضیحات و بر مبنای نظریه کارگفت وان دایک، پیوستگی معنایی آیه ۴۲ روشن می‌شود. در واقع، واقعیتی که از قبل رخ داده (گفتگوی نوح با فرزندش) بعداً برای ارائه شرایط و پیامدهای چگونگی حرکت کشتی با نام خدا آمده است. در اینجا، چینش بر اساس ترتیب وقوع واقعیت‌ها نیست؛ بلکه بر اساس ترتیب کارگفت‌ها صورت گرفته است.

حرف (واو) بین دو عبارت در آیه ۴۲، بر اساس نظریه وان دایک مبنای کاربردشناختی دارد و به عبارت دیگر، حرف عطف کاربردشناختی است. (واو) کاربردشناختی در اینجا کارگفت‌ها را متصل کرده است؛ یعنی با نشان‌دادن یک مطلب افزوده، رویدادی را که از قبل رخ داده معرفی می‌کند. در حقیقت، کارکرد کاربردشناختی (واو) در اینجا، نشان‌دادن شرایط و پیامدهای چگونگی حرکت کشتی با نام خداست. قابل ذکر است که از دیدگاه ابوحیان، (واو) عطف در این آیات بیانگر ترتیب زمانی نیست (ابوحیان، ۱۴۲۰، ج ۶، ص ۱۵۶).

۱. ساختار کلان داستان حاکی از این است که فقط کفر عامل عذاب نیست؛ بلکه کفر به همراه ظلم عامل غرق‌شدن و هلاکت است (با توجه به ساختار کلان داستان، ظلم به معنای آزار و اذیت، تحقیر و استهزاء دیگران است). آیه ۳۷ نیز ظلم را عامل غرق‌شدن معرفی کرده است.

نتیجه‌گیری

با توجه به بررسی داستان حضرت نوح(ع) در سوره هود بر اساس مدل کلان‌ساختار وان دایک، یافته‌های زیر به دست آمد:

۱. کلان کارگفت آیات آغازین سوره هود، وعده اعطای فضل به مؤمنان و نزول عذاب منکران است. کلان کارگفت قسمت پایانی سوره هود، عبارت است از: کارگفت تثبیت قلب پیامبر(ص)، موعظه و تذکر مؤمنان و آیت و عبرت برای کسانی که از عذاب آخرت می‌ترسند.

۲. کلان کارگفت داستان حضرت نوح(ع)، هلاکت ظالمان به دلیل ظلمشان و عاقبت بخیری متقیان به دلیل صبرشان است.
۳. در آیه ۴۲، موضوع مکالمه، ترتیب واقعیت‌ها را مشخص کرده است. بدین صورت که نخست، در راستای موضوع مکالمه که حرکت کشتی با نام خداست، چگونگی حرکت کشتی با نام خدا توضیح داده شده است. سپس، رویدادی که شرایط و پیامدهای حرکت کشتی با نام خدا را کاربری می‌کند، بیان شده است.

۴. واقعیت‌ها در آیه ۴۲ بر مبنای کاربردشناختی مرتب شده‌اند و حرف (واو) در اینجا بیانگر ترتیب زمانی نیست؛ بلکه مبنای کاربردشناختی داشته و کارگفت‌ها را متصل کرده است.

۵. به عنوان جمع‌بندی می‌توان گفت، پیوستگی روایت شناختی در آیه ۴۲ بر اساس نظریه کارگفتی وان دایک روشن گردید.

منابع و مآخذ

- قرآن کریم، ترجمه مهدی الهی قمشه‌ای، ۱۳۸۰، فاطمه الزهراء.
- ابن عاشور، محمد طاهر. (۱۴۲۰). التحرير و التنوير. مؤسسة التاريخ العربی.
- ابوحيان، محمد بن يوسف. (۱۴۲۰). البحر المحيط فی التفسير. دار الفکر.
- آلوسی، محمود بن عبدالله. (۱۴۱۵). روح المعانی فی تفسیر القرآن العظیم. دار الکتب العلمیه.
- پهلوان، منصور و احمدی آشتیانی، فرهاد. (۱۳۹۷). تأملی بر نظام چینش آیات در قصص قرآنی با تأکید بر آیات روایت‌گر طوفان نوح(ع) در سوره هود(ع). پژوهش‌های قرآن و حدیث. ۵۱(۲)، ۱۵۵-۱۷۴. <https://doi.org/10.22059/jqst.2019.271650.669194>
- دیمه‌کار گراب، محسن و علی‌پور، امیر. (۱۳۹۹). بررسی تفسیری درخواست حضرت نوح(ع) در آیه ۴۵ هود. مطالعات تفسیری، ۱۱(۴)، پیاپی: ۴۴، ۱۲۵-۱۴۶. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.22287256.1399.11.44.2.2>
- سید قطب شاذلی. (۱۳۸۶). فی ظلال القرآن. ترجمه مصطفی خرم دل، احسان.
- شحاته، عبدالله محمود. (۱۳۶۹). درآمدی به تحقیق در اهداف و مقاصد سوره‌های قرآن کریم. ترجمه سید محمدباقر حجّتی، دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- صانعی پور، محمد حسن. (۱۳۹۰). مبانی تحلیل کارگفتی در قرآن کریم. دانشگاه امام صادق(ع).
- طباطبایی، سید محمد حسین. (۱۳۹۰). المیزان فی تفسیر القرآن. مؤسسة الاعلمی للمطبوعات.
- طنطاوی، محمد سید. (۱۹۹۷). التفسیر الوسیط للقرآن الکریم. نهضة مصر.
- کینج، والتر و ون دایک، تیون. (۱۳۸۲). به سوی انگاره فهم و تولید متن. ترجمه زهرا ابوالحسنی، پژوهش و نگارش کتب دانشگاهی، ۸(۲)، پیاپی: ۱۰، ۵۳-۷۶.
- محسنی‌مری، قاسم. (۱۳۹۹). گفت‌وگوی نوح(ع) و فرزندش در فراشد طوفان در ترازوی روایت‌شناسی. مطالعات ادبی متون اسلامی، ۱۶(۱)، پیاپی: ۱۹، ۷۵-۹۶. <https://doi.org/10.22081/jrla.2020.57077.1267>
- مراغی، احمد مصطفی. (بی‌تا). تفسیر المراغی. دار الفکر.
- وان دایک، تیون ای. (۱۳۸۲). مطالعاتی در تحلیل گفتمان از دستور متن تا گفتمان کاوی انتقادی. ترجمه پیروز ایزدی و دیگران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها.
- وان دایک، تیون ای (۱۳۹۴). تحلیل متن و گفتمان (درآمدی بین رشته‌ای). ترجمه پیمان کی فرخی، پرسش.

References

- The Holy Quran, translated by Mehdi Elahi Qomshaei. (2001). Fatimah al-Zahra.
- Ibn Ashur, Mohammad Tahir. (1999). *Al-Tahrir wa al-Tanwir*. Mu'assasat al-Tarikh al-Arabi.
- Abu Hayyan, Mohammad ibn Yousuf. (1999). *Al-Bahr al-Muhit fi al-Tafsir*. Dar al-Fikr. [In Arabic]

- Alousi, Mahmoud ibn Abdullah. (1995). *Ruh al-Ma'ani fi Tafsir al-Quran al-Azim*. Dar al-Kutub al-Ilmiyyah. [In Arabic]
- Pahlavan, Mansour, & Ahmadi Ashtiani, Farhad. (2018). A Reflection on the Arrangement of Verses in Quranic Narratives with Emphasis on the Verses Describing Noah's Deluge in Surah Hud. *Quran and Hadith Studies*, 51(2), 155-174. [In Persian] <https://doi.org/10.22059/jqst.2019.271650.669194>
- Dimekar Garab, Mohsen, & Alipour, Amir. (2020). An Exegetical Study of Prophet Noah's Request in Verse 45 of Surah Hud. *Interpretive Studies*, 11(44), 125-146. [In Persian] <https://doi.org/10.22059/jqst.2019.271650.669194>
- Sayyid Qutb. (2007). *Fi Zilal al-Quran* (translated by Mostafa Khorramdel). Ehsan. [In Arabic]
- Shahhatah, Abdullah Mahmoud. (1990). *An Introduction to Research on the Objectives and Themes of Quranic Surahs* (translated by Seyyed Mohammad Bagher Hojjati). Islamic Culture Publishing Office. [In Persian]
- Sanei Pour, Mohammad Hassan. (2011). *Foundations of Illocutionary Analysis in the Holy Quran*. Imam Sadiq University. [In Persian]
- Tabatabaie, Seyyed Mohammad Hossein. (2011). *Al-Mizan Interpretation*. Al-Alami Press. [In Arabic]
- Tantawi, Mohammad Sayyid. (1997). *Al-Tafsir al-Wasit lil-Quran al-Karim*. Nahdet Misr. [In Arabic]
- Kintsch, Walter, & Van Dijk, Teun. (2003). *Toward a Model of Text Comprehension and Production* (translated by Zahra Abolhasani). University Textbook Research and Writing, 8(2), 53-76. [In Persian]
- Mohseni Mari, Ghasem. (2020). The Dialogue between Noah (pbuh) and His Son during the Flood in the Light of Narratology. *Literary Studies of Islamic Texts*, 6(19), 75-96. [In Persian] <https://doi.org/10.22059/jqst.2019.271650.669194>
- Maraghi, Ahmad Mustafa. (n.d.). *Al-Maraghi Interpretation*. Dar al-Fikr. [In Arabic]
- Van Dijk, Teun A. (2003). *Studies in Discourse Analysis: From Text Grammar to Critical Discourse Analysis* (translated by Pirouz Izadi et al.). Ministry of Culture and Islamic Guidance, Media Studies and Research Center. [In Persian]
- Van Dijk, Teun A. (2015). *Text and Discourse Analysis: An Interdisciplinary Introduction* (translated by Peyman Ki Farrokhi). Porsesh. [In Persian]
- Van Dijk, T. A. (1977a). Pragmatic Macro-Structures in Discourse and Cognition. *Colloquium: The Cognitive Viewpoint*, 77, 99-113.
- Van Dijk, T. A. (1977b). *Text and Context: Explorations in the Semantics and Pragmatics of Discourse*. Longman.